

Yadigâr DOĞAN*

Sezgin Köksal Koleksiyonu'ndan Apameia Myrleia'ya (Mudanya) Ait Yeni Yazıtlar

Abstract: This article presents seven stone monuments from the Sezgin Köksal Collection including four new (nos. 1–3 and 6) and two previously published inscriptions (nos. 4–5) as well as an architectural fragment (no. 7). These items were collected by Mr. Köksal in the 1970ies and 80ies from Mudanya and its territory. No. 1 is an honorary inscription for Marcus Vettinus Pataikos, erected by a group or association dedicated to the worship of Isis and called “*dodekatistai*”. Nos. 2 and 3 are steles with funerary banquets and short inscriptions. Inscription no. 2 records that Metrodoros, son of Karpos, erected the stele for his *threpte*. No. 3 records that Menekrates, son of Sosthenes, erected the stele for his foster brother Menophilos. No. 4, a sarcophagus with an inscription on its *tabula ansata*, and the fragmentary inscription no. 5 were published previously. No. 6 is a fragmentary inscription. No. 7 is an architectural fragment of a sarcophagus.

Keywords: Isis; Pataikos/Ptah; cultic association; *dodekatistae*; *threptos*; foster-brother; Ephesos; Priene.

Bu makalede Sezgin Köksal'ın Bursa Müzesine bağlı özel koleksiyonunda yer alan ve Apameia Myrleia Antik Kenti'ne ait olduğu anlaşılan altı adet yazılı ve bir adet mimari eser tanıtılmaktadır.¹ Koleksiyonda yer alan yazılı eserlerin bütünlüğünü korumak amacıyla koleksiyonun daha önce yayımlanmış iki adet yazıtı da (aş. no. 4–5) makalede tekrar ele alınmaktadır.

Kios Körfezi'nin güney kıyısında yer alan ve ilk olarak Myrleia olarak anılan kent İ.Ö. 202 yılında Philippos V tarafından tahrip edilmiş ve bu tahribat sırasında kendisine yardımcı olan Prousius I'e verilmiştir (Strab. 12,4,3). Kent bundan sonra Prousius I'in eşi Apama'ya izafeten Apameia olarak anılmıştır.² Kente ait yazıtların büyük bir kısmı 1987 yılında Th. Corsten tarafından bir *corpus*'ta (IApameia) toplanmıştır.³

1. Rahip Marcus Vettinus Pataikos'u Onurlandırma Yazıtı

Mermer stel. Bul. Yeri: Mudanya (Bursa); Env. No.: 9.

Ölçüler: Yük.: 93 cm; Gen.: 41 cm; Der.: 9 cm; Harf Yük.: 2,0–2,5 cm.

* Yadigâr Doğan, Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü Doktora Öğrencisi, Kampüs, TR – 07058 Antalya (yadigardogan@hotmail.com).

Bu makaledeki eserler Bursa Arkeoloji Müzesi'ndeki Eski Yunanca ve Latince yazıtlar üzerine çalışan Prof. Dr. N. Eda Akyürek Şahin'in izniyle yayımlanmaktadır. Kendisine bana vermiş olduğu yayın izninden ve çalışma boyunca bilgilerini paylaşarak göstermiş olduğu yardımlarından dolayı çok teşekkür ederim. Ayrıca yazıtların kopyalanması sırasında gösterdikleri yardımlardan dolayı koleksiyonun sahibi Sayın Sezgin Köksal'a ve Bursa Arkeoloji Müzesi müdürü Sayın Enver Sağır'a teşekkürü borç bilirim.

¹ Koleksiyon, S. Köksal'ın 1960 ve 70'li yıllarda Mudanya ve çevresinden edinmiş olduğu birçok arkeolojik eserin yanı sıra 6 adet yazılı eser ve birkaç mimari parçadan oluşmaktadır ve bu eserlere, bağlı oldukları Bursa Müzesi tarafından birer koleksiyon envanter numarası verilmiştir.

² Strab. 12,4,3. Ancak Stephanos Byzantios (s.v. Ἀπάμεια ve Μύρλεια) bu isim değişikliğinin Nikomedes II Epiphanes'in annesine izafeten yapıldığını belirtmektedir. Kentin genel tarihi için ise bkz. G. Hirschfeld, s.v. Apameia (5), RE 12, 1894, 2664; Tschirikower 1927, 49; Ch. Habicht, s.v. Prusias (1), RE XXIII.1, 1957, 1086–1087, 1095–1096; Walbank 1967, 475–476; Grandjean 1971, 292 dn. 46; K. Strobel, s.v. Apameia (1), DNP 1, 1996, 824.

³ Bu yayından sonra kentten 6 adet daha yazıt belgelenmiştir: SEG 41, 1991, 1090–1092; SEG 46, 1996, 1593–1595.

Stel enine ortadan ikiye kırılmıştır. Üst kısımda altı satırlık Yunanca yazıt bulunmaktadır. Alt kısımda ise dikdörtgen bölme içerisinde, ön ayakları üzerine diz çökmüş bir inek ve inek üzerinde bir hilal betimlemesi⁴ vardır.

- οἱ συναγόμενοι ἐν τῷ
 2 Εἰσιδήῳ δωδεκατισταῖ
 ἐτείμησαν Μάρκον Βεττη-
 4 νὸν Πάταικον τὸν ἱερῆ
 χρυσῷ στεφάνῳ
 6 τυχή τῆ ἀγαθῆ.

Isideion'da bir araya gelen dodekattistai rahip Marcus Vettinus Pataikos'u altın bir çelenkle onurlandırdılar. Hayırlı uğurlu olsun.

Tarih: Roma Dönemi.

Str. 2: Εἰσιδήῳ = Ἰσιδαίῳ.

Str. 3–4: Βεττηνόν = Οὐεττηνόν. Οὐεττηνός ismi Anadolu'da hiçbir yazıtta belgelenmemiştir. Anadolu dışında belgelenmiş olduğu diğer yazıtlar için ise bkz. SEG 8, 1937, 170; IG XII⁹ 852.

Str. 4: Pataikos *cognomen*'i Mısır kökenli Tanrı Ptah'ın Yunanca versiyonuyla bağlantılıdır. Herodotos Pataikos'tan Kambyses'in Ethiopialılara karşı başarısız zaferinden sonra kendisinin Memphis'i ziyareti sırasında gördükleri üzerine bahsetmektedir. Herodotos, Kambyses'in Memphis'e geldiği sırada Mısırlıların Tanrı Ptah'ın vücut bulması olarak algılanan Apis Boğası'nın tezahür edişini kutladıklarını,⁵ Kambyses'in ise bu durumu kendi başarısızlığının kutlanışı şeklinde değerlendirerek Apis Boğası'nı yaraladığını anlatmaktadır (Hdt. III, 27–29). Kambyses'in daha sonra Ptah (Hephaistos olarak bahsetmektedir) Tapınağı'na girerek Tanrı'nın heykelini alaya aldığı aktarmaktadır. Herodotos Tanrı'nın heykelinden bahsederken onun tıpkı Fenike'lilerin gemilerinin pruvalarına koydukları cüce şeklindeki Pataikos figürlerine benzediğini söylemektedir.⁶ Ardından Kambyses'in Kabeiroi Tapınağı'na da girerek, tıpkı Ptah (Hephaistos) heykellerine benzeyen ve onun oğulları olarak addedilen Tanrıların heykellerini de alaya alarak yaktırdığını eklemektedir.

Mısırlıların "Yaratıcı" olarak tapındıkları ve zanaatkarların koruyucusu olduğuna inandıkları Ptah genellikle uzun boylu, bedenini sıkıca saran uzun bir elbise, boncuk dizisinden oluşan geniş bir yakalık, dar bir başlık ve uzun düz bir sakal ile betimlenmektedir.⁷ Ancak Yeni Krallık ile birlikte, 18. Dynastiktan itibaren cücelerin dini bir sembol olarak görülmeye başlamasının ardından cüce amuletleri de

⁴ Tanrıçanın en önemli sembollerinden olan inek ve hilal için bkz. Witt 1971, 30.

⁵ Ptah'ın Apis boğası olarak tezahür edişine dair bkz., Schoske – Wildung 1993, 95–97; Pinch 2002, 181–182.

⁶ Hdt. III, 37. Ptah'ın oğullarının Kabeiroi olarak anılması Yunan algısına hitap etmesi açısından yine Herodotos tarafından yapılan bir yorumlamadır, bkz., Arav – Bennett 1997, 207, dn. 25.

⁷ Te Velde 1982, 1178–1179 s.v. Ptah; Schoske – Wildung 1993, 128–129; Arav – Bennett 1997, 207.

itibar kazanmıştır⁸ ve Tanrı Ptah da kendisiyle aynı başlığı taşıyan bir cüce şeklinde tasvir edilmeye başlanmıştır.⁹ “Küçük Ptah” olarak değerlendirilen¹⁰ ve yukarıda bahsi geçen Herodotos’un pasajını esas alarak “Pataikos” olarak adlandırılan¹¹ bu cüce amuletler Ptah başlığı, başlık üzerinde bir böcek (Skarabe), Ptah’inkine benzer, çoğunlukla boncuk dizili, bir yakalık (gerdanlık), elinde yılan ya da bıçak, her iki omzunda yırtıcı kuş ve timsah üzerinde durur şekilde betimlenmektedir.¹²

Resim 1: van Erp 2014, ,Appendices, 4, Env. No. AA8

rüldüğü üzere hem her iki yanında Isis ve Nephthys, hem de arka kısmında Isis–Maat ile birlikte betimlendiği örnekler de mevcuttur. Bu durumda yazıtta onurlandırılan Isis rahibinin Pataikos ismini taşıyor olması Isis ve Pataikos arasındaki bu ilişkiyle açıklanabilir.

οἱ συναγόμενοι ἐν τῷ Εἰσιδήῳ δωδεκατισταί

İ.Ö. 3. yüzyılda Ptolemaiosların Anadolu’ya gelişlerinin ardından diğer Mısır tanrıları ile birlikte Tanrıça Isis de Anadolu’da tapınım görmeye başlamıştır.¹⁵ Dolayısıyla diğer bölgelerde olduğu gibi Bithynia’da da hem epigrafik hem de nüvizmatik belgelerde Isis Kültü’nün izlerine rastlamak mümkündür. Kios kentinde Isis tapınımı olduğunu belgeleyen üç yazıt bilinmektedir. Bu yazıtlardan en erkeni İ.Ö. 3. yüzyıla tarihlenen bir adak yazıtıdır. Yazıtta Epikrates isimli bir şahsın Sarapis, Isis ve diğer tanrılara bir kapı adadığı görülmektedir (IKios 23). Geç Hellenistik-Erken Roma Dönemi’ne tarihlenen diğer yazıt ise *epimenios* ve *trierarkhes* olarak görev yapmış olan ve Isis onuruna düzenlenen *Kharmosyná*’yı yöneten Nikostratos oğlu Anubion’u onurlandırmaktadır (IKios 22). Kentte tanrıçanın belgelenmiş olduğu başka bir veri ise Anubis onuruna bir *hymnos*’u içeren adak yazıtıdır.¹⁶ *Hymnos*’ta Anubis’in annesi olarak yer alan Isis πολυώνυμος epitetiyle anılmaktadır. Bu üç yazıtın yanı sıra kentten Isis ve Sarapis büstlerinin bulunduğu bir yüzük taşı da bilinmektedir.¹⁷

⁸ Antik Mısır’da cüce betimlemelerinin ve heykellerinin önemi ve gelişimine dair bkz. Dasen 1993, 104–155; Yeni Krallık’ta dini sembollere dönüşümü hakkında bkz., Dasen 1993, 143–150; Arav – Bennett 1997,205; Kozma 2006, 308.

⁹ Hermann 1994, 404–492(Pataikos).

¹⁰ Bonnet 1952, 584; Arav–Bennett 1997, 208; Györy 2003, 58–68.

¹¹ Antik Mısır metinlerinde Pataikos olarak adlandırılan bu cüce amuletler için spesifik bir kelime belirlenmemştir. Mısırlılar Bes, Pataikos ve diğer cüce tanrılar için sadece „cüce“ kelimesini kullanmışlardır. Ancak modern araştırmacılar tarafından Herodotos’un da pasajına dayanarak Ptah başlığı taşıyan cüce amuletler „Pataikos“ olarak adlandırılmıştır, bkz. Sandman Holmberg 1946, 182–185; Morenz 1954, 275–290; Dasen 1993, 85; Arav – Bennett 1997, 208.

¹² Dasen 1993, 85–86; Andrews 1994, 39; Arav – Bennett 1997, 206, Tablo 1.

¹³ Dasen 1993, 91–97.

¹⁴ Andrews 1994, 39; Dasen 1993, 86.

¹⁵ Mısır tanrılarının Anadolu’daki tapınımına ilişkin genel olarak bkz. Drexler 1889; Magie 1953; Dunand 1973; Ünlüoğlu 2005; Takács 2005; Podvin 2012; Podvin 2013.

¹⁶ IKios 21. Ayrıca bkz. Dunand 1973, 109–111.

¹⁷ Sağır et al. 2011, 38.

Isis kültü Bithynia'da Apameia dışında Nikomedeia ve Prusa ad Olympum'da da belgelenmiştir. Nikomedeia'da bulunan bir mezar yazıtında Aurelius Dionysos isimli bir şahsın, hangi kült olduğu belirtilmemiş olmakla birlikte, *nauarkhia* makamında da bulunmuş olmasından dolayı büyük ihtimalle Isis rahibi olduğu görülmektedir.¹⁸ Kültün Nikomedeia'da tapınım gördüğüne dair kesin veriyi ise Plinius'un Traianus'a yazdığı mektuplardan biri sunmaktadır. Plinius mektubunda kentte büyük bir yangın çıktığından ve bu yangında pekçok evle birlikte Isis Tapınağı'nın da yandığından bahsetmektedir (Plin. ep. 10,33). Ayrıca kentten Isis Fortuna'nın bronz bir heykeli¹⁹ ve üzerinde Isis betimlemeleri bulunan sikkeler de bilinmektedir.²⁰ Prusa ad Olympum için kültün varlığı ise İ.S. 2. yüzyılda *mystai* ve *dekadistai* tarafından Isis ve Sarapis'e adanmış bir yazıt sayesinde belgelenmektedir.²¹

Satır 2'de geçen δωδεκατισταί ifadesi bu yazıtla birlikte ilk defa belgelenmiştir. Bu ifade yine Isis kültüne ilişkin yukarıda bahsedilen Prusa ad Olympum'dan belgelenen adak yazıtındaki δεκατισταί ifadesi ile benzerlik göstermektedir (IPrusa 48). Yazıtı ilk editörü G. Mendel, Attika'dan ele geçen başka bir yazıtta bulunan ve “*receveurs de la dime* (onda birlik vergi toplayıcıları)” olarak tercüme edilmiş δεκαδισταί ifadesini²² esas alarak, buradaki δεκατισταί ifadesinin “kült seremonileri ve derneğin genel harcamaları için üyelerden talep edilen paranın toplanmasından sorumlu dernek görevlileri” olarak yorumlanması gerektiğini belirtmiştir.²³ Onun bu yorumu A. Wilhelm'in Theophrastos'un metnindeki ἐν δεκαδισταίς²⁴ ifadesinin, adını ayın onuncu gününden alan bir dernek olması gerektiği görüşünü tamamen reddetmiştir.²⁵ Ancak Isis kültü ile ilişkili Delos kentinden belgelenen başka bir yazıtta τὸ κοινὸν τῶν δεκαδιστῶν καὶ δεκαδιστριῶν tarafından Sarapis, Isis, Anubis ve *synnaoi theoi* için bir adak taşı dikildiği görülmektedir (IG XI,4 1227). Yazıtın değerlendirmesini yapan P. Roussel bu *koinon*'un Mısır tanrılarına ilişkin “her ayın onuncu gününde kutlama yapan bir dernek” olabileceği görüşünü belirtmektedir.²⁶ Isis ve Sarapis kültü ile ilgili yazıtları bir *corpus*'ta derleyen L. Vidman ise Mendel'in görüşünü reddetmiş ve δεκατισταί ifadesinin her ayın onuncu günü düzenlenen organizasyonlara işaret edebileceği fikrini benimsemiştir.²⁷ Prusa ad Olympum'da bulunmuş olan yazıtı kent *corpus*'unda tekrar değerlendiren T. Corsten da δεκατισταί ifadesinin her ayın onuncu gününde kutlama yapanlar anlamına gelen δεκαδισταί ifadesinin farklı bir yazılışı olduğunu ve bir tür derneğe işaret ettiğini düşünmektedir. T. Corsten aynı yazıtta *mystai* ve *dekadistai* terimlerinin birlikte kullanılmış olmasına da dikkat çekerek külte dair tek bir derneğin kendi içinde alt gruplara ayrılmış olabileceği görüşünü belirtmek-

¹⁸ TAM IV/1 215. Yazıtta tanrıça Isis'in adı özellikle belirtilmemiştir, ancak yazıtta geçen *nauarkhos* unvanının Isis kültüne ait “*Navigium Isidis* (πλοιαφέσια) festivalinde görev almış kişilere verilmiş bir unvan olmasından dolayı Aurelius Dionysos'un bir Isis rahibi olduğu ve bu festivalde *nauarkhos*'luk yapmış olduğu düşünülmektedir: Vidman 1969, 168 no. 327. Ayrıca *Navigium Isidis* (πλοιαφέσια) hakkında genel olarak bkz. Alföldi 1937, 25, 42–47; Dunand 1973, 223–230; Bruneau 1974, 340–341; Merkelbach 1995, 157; Bricault 2006, 134–150; *nauarkhos*'lar için ayrıca bkz. Vidman 1966, 270–277; Vidman 1970, 78–88.

¹⁹ Wilhelm 1975, 13, 44.

²⁰ Nikomedeia kentinin yanı sıra Nikaia ve Tios kentinden de Isis betimlemeleri bulunan sikkeler bilinmektedir. Bithynia Bölgesi'ndeki Isis betimlemeli sikkelerin tümü için bkz. Podvin 2013, 169–171.

²¹ IPrusa 48. Ayrıca yazıtta *mystes*lerin Isis ve Sarapis dışında Lucius Iulius Frugi için de adakta buldukları görülmektedir. Ayrıca yazıtın büst kısmına eklenen οἱ μύσται Ἑρμῆ ifadesinden Tanrı Hermes'e de adakta bulunduğu anlaşılmaktadır.

²² Dareste 1888, 303–304 (= IG II² 2701).

²³ Mendel 1900, 367–368.

²⁴ Theophr. char. 27, 11–12.

²⁵ A. Wilhelm Theophrastos'un metninde geçen bu ifadenin εἰκαδισταί, τετραδισταί gibi kült derneklerini örneklendirerek bu şekilde yorumlanmasının doğru olacağını belirtmiştir. İfadedeki düzeltme ve diğer örneklendirmeler için bkz. Wilhelm 1894, 46.

²⁶ Roussel 1916, 100 no. 25.

²⁷ Vidman 1969, 167 no. 326; Vidman 1970, 127.

tedir.²⁸ Dunand ise *dekatistai* ifadesinin hem düzenli olarak her ay bir araya gelen dernek üyelerine hem de bu üyelerin dernek ihtiyaçları için vermekle yükümlü olduğu paraya işaret edebileceği fikrini ileri sürmüştür.²⁹ *Dekatistai* Kos'ta ele geçen Isis, Anubis ve Sarapis'e adanan başka bir yazıtta daha görülmektedir. Ancak bu yazıtta *dekatistai* ifadesinin yanı sıra ἐνατιστοί şeklinde başka bir ifade daha geçmektedir (ICos, EV 13). Bu ifade de büyük olasılıkla yine aynı şekilde Mısır kültleriyle bağlantılı, ama tören için bu sefer ayın dokuzuncu gününde toplanan başka bir kült derneğine işaret etmektedir. Bunun dışında Delos'tan ele geçen iki yazıtta τὸ κοινὸν τῶν ἐνατιστῶν belgelenmektedir. Bunlardan ilki Isis, Anubis ve Sarapis'e adanırken, diğeri sadece Isis'e adanmıştır (IG XI⁴ 1228 ve 1229). Her iki ifadenin tek bir derneğe işaret etmesi ve bu derneğin de her ayın dokuzuncu günü toplanarak, Mısır tanrıları için ayinler düzenlemiş olması muhtemeldir.

Bu durumda εἰκαδιστοί, τετραδιστοί gibi benzer şekilde ayin düzenlemek için toplandıkları gününe göre adlandırılan cemaatlere/derneklere ilişkin veriler³⁰ de göz önüne alındığında, δωδεκατιστοί'ın Isis için ayin düzenlemek üzere ayın on ikinci gününde bir araya gelen bir kült derneği olarak düşünülmesi makul görünmektedir. Ayrıca Delos yazıtında *enatistai* ve *dekatistai*'ın birlikte adak adanmış olmaları, Corsten'in de işaret ettiği üzere, *enatistai*, *dekatistai* ve *dodekatistai* gibi kült cemaatlerinin Isis kült derneklerinin alt grupları olarak faaliyet göstermiş olmaları da muhtemeldir.

2. Bir Beslemenin Mezar Steli

Mermer mezar steli. Bul. Yeri: Mudanya (Bursa); Env. No.: 34.

Ölçüleri: Yük.: 69 cm.; Gen.: 56,5 cm.; Der.: 8 cm.; Harf Yük.: 1,8 cm.

Stel boyuna ortadan ikiye kırılmıştır ve ön yüzeyinde aşınmalar görülmektedir. Üst kısımda üst nişin yarısını kapsayan bir kırık mevcuttur. Ancak nişin kalan kısmından sağ elleri göğüsleri üzerinde duran iki büstün (olasılıkla solda erkek, sağda kadın)³¹ betimlendiği açıkça görülmektedir. Alt nişte ölü ziyafet sahnesi betimlenmiştir. Sağda bir *kline* üzerinde sol dirseği üzerine yaslanarak sağa doğru uzanmış cepheden bir erkek betimi bulunmaktadır. Erkeğin sağ eli sağ dizi üzerindedir. Erkeğin sol tarafında bir kadın oturmakta ve sağ dizi üzerinde bir çocuk figürü bulunmaktadır. Kadının sağ eli ise çocuğun göğsü ve karnı üzerinde resmedilmiştir. Sağda, *kline*'nin önünde üzerinde ziyafet yemekleri (çörek ve meyve) bulunan üç ayaklı bir masa (*mensa tripes*)³² görülmektedir. İki niş arasında sağ kısmı oldukça aşınmış iki satırlık Yunanca yazıt yer almaktadır.

[Μη]τρόδωρος Κάρπου Ι . . . Μ[
2 [θρ]επτῆ μνή[μη]ς χάριν.

*Karpos oğlu Metrodoros besleme
Falanca için anısı vesilesiyle (dikti).*

²⁸ IPrusa 48. H. Fernoux (2004, 517) ise bu iki terimin aynı dernek içindeki farklı hiyerarşik kademelere işaret ettiği görüşünü ileri sürmüştür.

²⁹ Dunand 1973, 106–107.

³⁰ Bu tip kült dernekleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Lüders 1873, 16; Ziebarth 1896, 124 ve 140; Poland 1909, 64.

³¹ Bu tip betimlemeler için bkz. Pfuhl – Möbius 1979, 516–520.

³² *Mensa tripes* için bkz. Pfuhl – Möbius 1979, 363–366; Waelkens 1986, 12 ve 132; Fabricius 1999, 88–89.

Str. 1. Taşın sağ tarafındaki aşınmadan dolayı okunamayan kısımda büyük olasılıkla beslememnin adı verilmiş olmalıdır. Sadece iki harfin okunabilmesinden dolayı bir isim önerisi getirmek mümkün gözükmemektedir.

Tarih: Olasılıkla İ.S. 2.–3. yüzyıl (Harf karakterleri ve stelin biçemi dolayısıyla).

3. Menophilos'un Mezar Steli

Mermer mezar steli. Buluntu Yeri: Mudanya (Bursa); Env. No.:35.

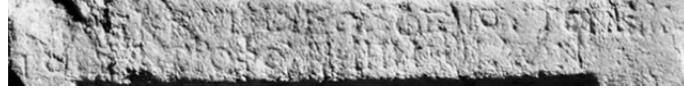
Ölçüleri: Yük.: 53 cm.; Gen.: 40 cm.; Der.: 8 cm.; Harf Yük.: 1–1,3 cm.

Stelin üst ve alt kısımları kırıktır. Üst nişte ölü ziyafet sahnesi görülmektedir. Stel üst kısmı üst nişteki figürlerin baş kısımlarından itibaren kırıktır. Sağ tarafta, bir *kline* üzerinde sağa doğru uzanmış erkek figürü bulunmaktadır. Solda oturur vaziyette bir kadın ve kadının arkasında elinde *kalathos* tutan bir hizmetçi figürü betimlenmiştir. *Kline*'nin önünde üzerinde ziyafet yemekleri olan üçayaklı bir masa (*mensa tripes*) durmaktadır. Masanın sağ tarafında küçük ebatla bir hizmetçi tasvir edilmiştir. Nişin sağ kısmında kırıkta dolayı sadece ayak ve elbisesinin altı kısmı görülen ayakta bir figür daha bulunmaktadır. Alt nişte sol tarafta sağa doğru profilden *pudicitia* tipinde betimlenmiş bir kadın figürü vardır. Kadının arkasında küçük ebatla tasvir edilmiş ve elinde *kalathos* tutan bir hizmetçi durmaktadır. Kadının önünde cepheden bir erkek çocuğu görülmektedir. Erkek çocuk betiminin ön yüzeyi ve kadının el kısmı kırıktır. Ancak kırık parçanın izinden çocuğun sağ eliyle kadının sağ elini tuttuğu görülmektedir. Çocuğun sağ tarafında bir figür daha bulunmaktadır. İki niş arasında, aşınmadan dolayı oldukça zor okunan iki satırlık Yunanca bir yazıt mevcuttur.

[Μεν]εκράτης Σωσθένου τὸν ἑα-

2 τοῦ σύντροφον Μηνόφιλον.

Sosthenes oğlu Menekrates kendi sütkardeşi Menophilos'u (onurlandırdı.)

Tarih: Roma Dönemi (Harf karakterleri dolayısıyla).

4. Lucia Munetia Maxima ve Kocası Bassus'un Lahdi

Mermer lahit. Buluntu Yeri: Güzelyalı-Mudanya (Bursa); Env. No.: 4.

Ölçüleri: Yük.: 100 cm.; Gen.: 223,5 cm.; Der.: 125 cm.; Harf Yük.: 2 cm.

Yayın: IApameia 27.

Lahdin tüm yüzleri yarım işlenmiş gırlanlı lahit tipindedir.³³ Ana uzun yüzde üç adet yarım işlenmiş gırlan, gırlanlara asılı birer pandantif, sağ ve sol gırlan üstü boşluklarında birer disk, orta gırlan boşluğunda ince profilli ve yatay dikdörtgen bir *tabula ansata* bulunmaktadır. Gırlanların aralarında taşıyıcılar şablon halinde betimlenmiş olup çan gibi dışa doğru bir kavisle açılmaktadır. Lahit teknesinin dar yüzlerinde (sağ ve sol yan yüzler) bir adet yarım işlenmiş gırlan bulunmaktadır. *Tabula ansata* içerisinde beş satırlık Yunanca yazıt okunmaktadır.

Tarih: İ.S. 3. yüzyıl.

³³ Koch – Sichtermann 1982, 484–497.

- Λου(κία) Μουνηδί-
 2 α Μαξιμα
 ζωσα έαυτη
 4 κατεσκευεασεν
 και τω ανδρει
 6 Βασσω μ(νήμησ) χ(άριν).

Lucia Munatia Maxima yaşarken kendisi ve kocası Bassus için anıları vesilesiyle yaptırdı.

Str. 1–2: Yazıtın ilk satırı ve onun devamı olan ikinci satırın ilk harfi sorunludur. T. Corsten (I Apameia, s. 37) tarafından Λου(κία) Κορνηλία ya da Λου(κία) Μουνηδία (Lucia Munatia?) önerileri getirilmiştir. T. Corsten'ın ikinci önerisi kabul edilebilir gözükmektedir.

5. Stephanos'un Mezar Yazıtı

Mermer stel (fragman). Buluntu Yeri: Güzelyalı-Mudanya (Bursa); Env. No.: 22.

Ölçüleri: Yükl.: 25 cm.; Gen.: 26 cm.; Der.: 3 cm.; Harf Yükl.: 3 cm.

Yayın: H. Malay, şurada: Ötüken 1996, 262–263 no. M 2(r) (= SEG 46, 1996, 1593).

- [ε]νθα[δε κα-]
 2 τάκιτ[ε ο τής]
 μακαρία[ς μνή-]
 4 μις Στέφ[ανος]
 υιός Καλλίσ[του]
 6 τελευτᾱ μη[νι - -]

*Burada Kallistos oğlu, anısı pek aziz Stephanos yatıyor.
 Filanca ayda öldü.*

Tarih: İ.S. 5.–6. yüzyıl.

6. Fragman

Mermer plaka. Buluntu Yeri: Mudanya (Bursa).

Ölçüleri: Yükl.: 32 cm.; Gen.: 30 cm.; Der.: 15,5 cm.; Harf Yükl.: 3,5–4,5 cm.

Taşın her iki tarafı da kırıktır. Taş üzerinde sadece 9 harf net bir şekilde okunmaktadır.

[X]ριστὲ νικά!

Ey Khristos, muzaffer ol!

Benzer kullanım için bkz. Rouché 1989, 139ii. Bithynia Bölgesi'ndeki benzer örnekler için bkz. TAM IV, 1 369 ve 371 (Nikomedea); IKalchedon 115; IPrusa 214.

Tarih: Hristiyanlık Dönemi.

7. Mimari parça.

Mermer. Buluntu Yeri: Güzelyalı-Mudanya. Ölçüleri: Yük.: 65 cm.; Gen.: 105 cm.; Der.: 14 cm.

Taşın sol ve alt tarafının tamamen, üst ve sağ kısmın ise büyük bir bölümü kırık. Profil içerisinde sade işlenmiş bir haç betimlemesi bulunmaktadır. Parça büyük olasılıkla bir lahde ait olmalıdır. Muhtemelen yine aynı büyüklükte bir sol parçası olduğu düşünülebilir. Bu parçanın üzerinde de aynı formda işlenmiş bir haç bulunması olasıdır.³⁴

Tarih: 5.–6. yüzyıl.

Kaynakça

- Alföldi 1937 A. Alföldi, A Festival of Isis in Rome under the Christian Emperors of the IVth Century, Budapest 1937.
- Andrews 1994 C. Andrews, Amulets of Ancient Egypt, Londra 1994.
- Arav – Bennett 1997 R. Arav – M. Bennett, An Egyptian Figurine of Pataikos at Bethsaida, IEJ 47, 198–213.
- Bricault 2006 L. Bricault, Isis, Dame des flots, Liegè 2006 (Aegyptiaca Laodiensia 7).
- Bonnet 1952 H. Bonnet, Reallexikon der Ägyptischen Religionsgeschichte, Berlin 1952.
- Bruneau 1974 P. Bruneau, Existe-t-il des Statues d'Isis Pélagia?, BCH 98, 1974, 333–381.
- Dareste 1988 R. Dareste, Note sur une hypothécaire, BCH 12, 1988, 302–305.
- Drexler 1889 W. Drexler, Der Isis und Sarapis Cultus in Kleinasien, NZ 21, 1889, 1–234.
- Dasen 1993 V. Dasen, Dwarfs in Ancient Egypt and Greece, Oxford 1993.
- Dunand 1973 F. Dunand, Le culte d'Isis dans le bassin oriental de la Méditerranée III. Le culte d'Isis en Asie Mineure. Clergé et rituel des sanctuaires isiaques, Leiden 1973.
- Fabricius 1999 J. Fabricius, Die hellenistischen Totenmahlreliefs. Grabrepräsentation und Wertvorstellungen in Ostgriechischen Städten, Münih 1999.
- Fernoux 2004 H. Fernoux, Le Demos et la Cité. Communautés et assemblées populaires en Asie Mineure à l'époque impériale, Rennes 2011.
- Grandjean 1971 Y. Grandjean, Note sur une épigramme de Maronée, BCH 95, 1971, 283–294.
- Györy 2003 H. Györy, Über die Patäken-Amulette in Neuen Reich şurada: Das Alte Ägypten und seine Nachbarn, Festschrift zum 65. Geburtstag von Helmut Satzinger, Krems, 2003, 58–68.
- Hermann 1994 C. Hermann, Ägyptische Amulette aus Palästina/Israel, mit einem Ausblick auf ihre Rezeption durch das Alte Testament, OBO 138, Freiburg 1994.
- Sandman Holmberg 1946 M. Sandman Holmberg, The God Ptah, Lund 1946.
- Koch – Sichtermann 1982 G. Koch – H. Sichtermann, Römische Sarkophage (HdA), Münih 1982.
- Koch 2000 G. Koch, Frühchristliche Sarkophage (HdA), Münih 2000.
- Kozma 2006 C. Kozma, Dwarfs in Ancient Egypt, American Journal of Medical Genetics 140 A, 2006, 303–311.
- Lüders 1873 O. Lüders, Die dionysischen Künstler, Berlin 1873.
- Magie 1953 D. Magie, Egyptian Deities in Asia Minor in Inscriptions and on Coins, AJA

³⁴ Hristiyanlık Dönemi lahitlerinin ön yüzlerinde sağ ve solda olmak üzere iki büyük haça yer verildiği örnekler bulunmaktadır, bunun için bkz., Koch 2000, 415 ve 429.

- 57, 1953, 163–187.
- Mendel 1900 G. Mendel, *Inscriptions de Bithynie*, BCH 24, 1900, 361–426.
- Merkelbach 1995 R. Merkelbach, *Isis Regina – Zeus Sarapis. Die griechisch-ägyptische Religion nach den Quellen dargestellt*. Stuttgart – Leipzig 1995.
- Morenz 1954 S. Morenz, *Ptah-Hephaistos, der Zwerg, beobachtungen zur Frage der interpretation graeca in der Ägyptischen religion şurada: Festschrift für Friedrich Zucker zum 70. Geburtstag* Berlin 1954, 275–290.
- Ötügen 1996 Y. Ötügen, *Forschungen im nordwestlichen Kleinasien. Antike und byzantinische Denkmäler in der Provinz Bursa (Ist.Mitt. Bh. 41)*, Tübingen 1996.
- Pfuhl – Möbius 1979 E. Pfuhl – H. Möbius, *Die ostgriechischen Grabreliefs II*, Mainz 1979.
- Pinch 2002 G. Pinch, *Handbook of Egyptian Mythology*, Santa Barbara 2002.
- Podvin 2012 J. L. Podvin, *Cultes isiaques en Pont et Paphlogonie, şurada: G. R. Tssetskhladze (ed.), The Black Sea, Paphlagonia, Pontus and Phrygia in Antiquity: Aspects of Archeology and Ancient History*, Oxford 2012, 207–211.
- Podvin 2013 J. L. Podvin, *Les Cultes isiaques de la Troade à la Bithynie, şurada: G. R. Tssetskhladze et al. (edd.), The Bosphorus: Gateway between the Ancient West and East (1st Millennium BC–5th Century AD)*, Oxford 2013, 167–172.
- Poland 1909 F. Poland, *Geschichte des griechischen Vereinswesens*, Leipzig 1909.
- Roueché 1989 Ch. Roueché, *Aphrodisias in Late Antiquity. The Late Roman and Byzantine Inscriptions including Texts from the excavations at Aphrodisias by Kennan T. Erim. With contributions by J. M. Reynolds*, Londra 1989.
- Roussel 1916 P. Roussel, *Les cultes égyptiens à Delos: du IIIe au Ier siècle av. J.C.*, Nancy 1916.
- Sağır et al. 2011 E. Sağır – H. Uzunoğlu – K. Hançer, *Three New Sarcophagi from Kios (Gemlik)*, *Gephyra* 8, 2011, 31–44.
- Schoske – Wildung 1993 S. Schoske – D. Wildung, *Gott und Götter im Alten Ägypten*, Mainz ²1993.
- Takács 2005 S. Takács, *Cult, Dedicators and Dedications of Isis und Sarapis in Lydia and Mysia, şurada: A. Hoffmann (ed.), Ägyptische Kulte und ihre Heiligtümer im Osten des Römischen Reiches*, İstanbul 2005, İstanbul 2005, 155–168.
- Te Velde 1982 H. te Velde, s.v. *Ptah*, *Lexicon der Ägyptologie IV*, Wiesbaden 1982, 1178–1179,
- Tscherikower 1927 V. Tscherikower, *Die Hellenistischen Städtegründungen von Alexander dem Grossen bis auf Römerzeit*, Leipzig 1927.
- Ünlüoğlu 2005 B. B. M. Ünlüoğlu, *The Cult of Isis in Asia Minor, şurada: A. Hoffmann (ed.), Ägyptische Kulte und ihre Heiligtümer im Osten des Römischen Reiches*, İstanbul 2005, 95–108 (Byzas I).
- Vidman 1966 L. Vidman, *Nauarchos im Isiskult*, *Listy filologické/Folia philologica* 89, 1966, 270–277.
- Vidman 1969 L. Vidman, *Sylloge inscriptionum religionis Isiacae et Sarapiacae*, Berlin 1969.
- Vidman 1970 L. Vidman, *Isis und Sarapis bei den Griechen und Römern. Epigraphische Studie zur Verbreitung und zu den Trägern des ägyptischen Kultes*, Berlin 1970.
- Waelkens 1986 M. Waelkens, *Die kleinasiatischen Türsteine. Typologische und epigraphische Untersuchungen der kleinasiatischen Grabreliefs mit Scheintür*, Mainz 1986.
- Walbank 1967 F. W. Walbank, *A Historical Commentary on Polybius II*, Oxford 1967.
- Wilhelm 1975 E. Wilhelm, *Bronzes figurés de l'époque romaine*, Luxemburg 1975.
- Wilhelm 1894 A. Wilhelm, *Zu Theophrasts Characteren*, AEMÖ 17, 1894, 45–46.
- Witt 1971 R. E. Witt, *Isis in the Graeco-Roman World*, New York 1971.
- Ziebarth 1896 E. Ziebarth, *Das griechische Vereinswesen*, Leipzig 1896.